

Stockholm 2017-10-23

Villkorlig frigivning – förstärkta åtgärder mot återfall i brott, SOU 2017:61

Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, RFS, har som remissinstans beretts möjlighet att yttra sig över rubricerad utredning.

Allmänt

RFS har medlemmar med lagreglerade frivilliguppdrag som bland annat lekmannaövervakare i kriminalvården och kontaktpersoner i socialtjänsten. Frivilliga samhällsarbetare är ett samlingsnamn för dessa uppdragstagare. Vår erfarenhet är att detta stöd från lekmän inom ramen för påföljder och sociala biståndsinsatser spelar en betydande roll såväl för den enskilda klienten/brukaren som för uppdragstagare och för demokratin i stort. RFS har också medlemmar som är besökare på häkte och anstalt samt har samordningsansvar för Visionsrummet, som är ett samarbete mellan Kriminalvården och en rad frivilligorganisationer.

RFS har sedan 60-talet organiserat och handlett lekmannaövervakare och besöksgrupper. Det finns en lång tradition av samarbete mellan RFS och Kriminalvården. I Brå:s rapport från 2012 framkommer att två tredjedelar av klienterna hade uppfattningen att övervakarna hade en stor eller ganska stor betydelse.

Nu ser vi en utveckling som oroar oss. Andelen lekmannaövervakare sjunker radikalt, i vissa frivårdsdistrikt är det så lågt som under 5 procent. Att jämföra med 50 procent som var det nationella målet fram till för ungefär två år sen. Från våra medlemmar hör vi allt oftare att de gärna vill göra en insats som lekmannaövervakare men inte längre får nya uppdrag av frivården.

Utifrån denna bakgrund och förbundets expertkunskap om lagreglerade frivilliguppdrag har vi valt att koncentrera vårt svar till kapitel 9.

Kapitel 9

Förstärkta åtgärder för att förebygga ny brottslighet efter villkorlig frigivning

RFS välkomnar utredningens förslag överlag och särskilt ambitionen att ge övervakningen en tydligare roll i det återfallsförebyggande arbetet. Övergripande finns dock en komplikation i att utredaren använder begreppet övervakning utan att särskilja vad som är uppgifter för en lekmannaövervakare och vad som bör vara frivårdsinspektörens ansvar. Genomgående används övervakning i syfte att stödja och kontrollera klienten. Vi tror att det finns ett värde i att stödet i huvudsak ges av en lekmannaövervakare medan kontrollfunktionen i större utsträckning ligger på frivårdsinspektören. För att detta ska fungera behövs ett tydliggörande kring vilka roller som frivårdsinspektör respektive lekmannaövervakare ska ha i övervakningen. Exempelvis kan inte en lekmannaövervakare enligt utredarens förslag medge jämkning av de anvisningar, föreskrifter och kontrollåtgärder som beslutats.

Mot bakgrunden av att antalet lekmannaövervakare har minskat drastiskt anser RFS att regelverket bör stramas upp för att säkra framtida lekmanmedverkan inom ramen för övervakning.

Utredaren poängterar att övervakningen ska syfta till stöd och bidra till att minska risken för återfall i brott. Att tillsätta en lekmannaövervakare är en bra återfallsförebyggande insats. Enligt Kerstin Svensson, forskare på Socialhögskolan i Lund, finns det stark evidens för att sociala band och förankring i samhället är viktigt. Utan insatser som tillgodoser den mellanmänniska aspekten är återanpassningen dömd att misslyckas.

Utredaren lyfter att det kan vara förenat med påtagliga nackdelar att låta intagna avtjäna hela straffet i anstalt. Här efterfrågar utredningen att Kriminalvården tydliggör kopplingen mellan verkställigheten i anstalt och i frivård. RFS delar utredarens analys och vill understryka att återanpassning till största del måste ske i frihet inom ramen för frivård. Tiden i anstalt kan användas för förberedelse inför frigivningen och här vill RFS betona värdet av Visionsrummet där den intagna själv kan ta tag i sin situation. Idén med visionsrum, som kommer från före detta intagna och bygger på egenmakt, är att låta samhället komma in på häkte, anstalt och frivård. Samhällsinformationen kan ges genom broschyrer och foldrar, men också i form av samtal, möten, föreläsningar och

studiecirkel. Visionsrummet och studiecirkeln Bättre framtid bygger på att klienten själv får diskutera och planera för sin framtid inom olika ämnen bland annat bostad, ekonomi, arbete och sysselsättning, hälsa samt familj och relationer. RFS besöksgruppsverksamhet fyller också en viktig roll för att bryta intagnas isolering. Besökarna bidrar genom att ge intagna nya intryck och inspiration, visa på alternativ till kriminalitet och missbruk och fungera som en länk mellan samhället och häktet eller anstalten.

Att som utredaren föreslår förtydliga direkt i lag att klienten får ställas under övervakning efter villkorlig frigivning ser RFS som positivt. Här vill förbundet förorda att en lekmanövervakare som huvudregel ska tillsättas om inte detta är direkt olämpligt. Förbundet har länge drivit möjligheten att tillsätta en lekmanövervakare redan under anstaltstiden för att den frivillige ska kunna bistå i utslussen och fungera som länk till livet i frihet. För långtidsdömda finns också möjligheten att få stöd av en förtroendemän, en annan form av lagreglerat frivilliguppdrag.

För att lekmanamedverkan ska bli ett reellt stöd för klienten krävs också att Kriminalvården utvecklar sitt arbete med frivilliga. RFS har metoder för samarbete mellan myndigheter som har lagreglerade frivilliguppdrag i syfte att stärka stödet för de frivilliga och på så sätt öka kvaliteten i insatserna för klienterna. Dessa metoder delar vi gärna med oss av. Det är också avgörande att Kriminalvården omprioriterar eller tillsätter resurser så att frivården har tid att arbeta strukturerat med rekrytering, utbildning, handledning och uppmuntran av lekmanövervakare.

Vi ställer oss positiva till att övervakningen knyts direkt till prövotiden och att det inte är motiverat att övervakningen upphör efter ett år om det då fortsatt finns behov av stöd. Om behovet av stöd finns kvar efter övervakningen anser vi att det kan vara värdefullt om lekmanövervakaren kan övergå till att bli en kontaktperson enligt SoL. Liknande möjligheter återfinns i LPT :

31 a § Om en patient önskar att stödpersonens uppdrag ska övergå till ett uppdrag som kontaktperson enligt 3 kap. 6 b § socialtjänstlagen (2001:453) när tvångsvården upphört och stödpersonen samtycker till det, ska den nämnd som avses i 30 § underrätta socialnämnden i den kommun där patienten är folkbokförd om patientens önskemål. Lag (2012:780).

Utredaren lyfter det faktum att Kriminalvården har skyldighet att samverka med andra myndigheter. Detta är ofta avgörande för att undvika glapp i klientens återanpassning. Denna analys delar vi fullständigt och menar att det också är av yttersta vikt att samma skyldighet finns för att samarbete med civilsamhället. En samverkan med civilsamhället måste ske metodiskt och i ett tidigt skede såväl vad gäller utvecklingsfrågor som kring enskilda klienter. RFS vill påminna om den nationella Överenskommelsen mellan regeringen, SKL och idéburna organisationer med social inriktning som snart firar 10 år. Överenskommelsen signalerar hur viktigt samarbetet är mellan offentlig verksamhet och frivilligorganisationer. Lagreglerade frivilliguppdrag, där lekmanövervakarna är en del, är ett utmärkt exempel där offentlig och ideell verksamhet möts och behöver samverka.

I rapporten "Inslussning – en idéskiss" som lämnade till regeringen våren 2017 förslags att stödpersoner ska bistå klienterna. Syftet med dessa stödpersoner är likvärdigt med lekmanövervakarens uppgift. Här ser vi ett behov av att Kriminalvården i dialog med civilsamhället i allmänhet och med RFS i synnerhet ser över och tydliggöra lekmanövervakaruppdraget.

Sammanfattningsvis stärker utredningen vår uppfattning att lekmanövervakarna är en viktig resurs i det återfallsförebyggande arbetet men att värdet av just lekmannainslaget behöver förtydligas. Det är också viktigt att utveckla, stödja och se nyttan av besöksgruppsverksamhet och Visionsrummet i syfte att ge klienten det bästa stödet för att undvika återfall i brott och för bästa återanpassning till ett liv i frihet.

Jenny Ögren
Förbundsordförande

Gunilla Sundblad
Förbundssekreterare